
Literatūra „Draugo“ lapuose

Benjamins Babrauskas

Rašytojas

Ne tik politinės, bet ir kultūrinės aktualijos greit praeina. Laikraštinė medžiaga tada belieka įdomi istorikui, o pats laikraštis, buvęs gyvų žinių skelbėjas, geriausiu atveju atsiduria bibliotekos rūsy. Tačiau ir laikraštyje būna tokių skyrių, kurie nepasensta. Geras Aisčio ar Brazdžionio eilėraštis tiek pat vertingas ir įspūdingas, kada jį skaitai šiemet iš 1949 metų laikraščio arba skaitysi po dešimties metų ir iš šiemetinių „Draugo“ lapų. Lygiai tas pat pasakytina apie novelę, apysaką ar kritikos straipsnį. Taigi netenka abejoti, kad svariausia ir reikšmingiausia yra literatūrinė „Draugo“ dalis.

Ne be pagrindo Putinas net kultūros žurnale „Židinyje“ visada pirmus puslapius skyrė poezijai, toliau – beletristikai ir tik po to ėjo filosofija su kitais mokslais. Knygų skyriuje pirmoje eilėje buvo aptariama literatūra, o po jos jau visos kitos knygos.

Literatūra „Draugui“ – ne podukra

Malonu pažymėti, kad ir d-ras Juozas Prunskis poezijos neskriaudžia: nepakiša eilėraščio, nors jis būtų kartais ir antraeilis, kur po straipsniu, nepanaudoja jo „Draugo“ lapo užsklandai. Išeina iš spaudos kuri literatūros knyga – skaitytojas su ja supažindinamas paprastai pačioje pirmoje laikraščio kultūrinio priedo vietoje. Knygai recenzuoti ieškoma patikimiausio kritiko ne tik čia pat, bet visoje Amerikoje ar net Europoje. Pasitaiko tuo būdu, kad recenzija kartais vėluoja. Bet argi kaltas dienraštis, kad recenzentas net kelis mėnesius užgaišta? Tokiu atveju dažnai kultūrinio priedo redaktorius, kad ir nebūdamas specialistas, keliasdešimt informacinių eilučių apie knygą, nedelsdamas ją perskaityti, pats parašo. O kad taip skaitytojai nedelstų ir tą pat savaitgalį atlankytų lietuviškos knygos parduotuvę!

Jei surinktume visas lietuviškų knygų recenzijas, dešimties metų laikotarpyje išspausdintas „Draugo“ kultūriniame priede, susidarytų keli svarūs tomai, teikią ryškų to meto literatūros vaizdą. Tie vertinimai, žinoma, įvairūs, ne pagal vieną liniją surikiuoti, jie, mat, išreiškia ne redakcijos, bet bendradarbių nuomonę. Bendradarbių įvairumas apsprendžia įvairumą nuomonių. Nei rašytojai, nei skaitytojai šiuo atveju neturi pagrindo pulti „Draugo“ dėl neturėjimo linijos.

Visi žinome, kokia skurdi, monotoniška ir bekraujė literatūra, rikiuojama pagal vieną liniją dabartinėje Lietuvoje.

Literatūriniai įvykiai „Drauge“

„Drauge“ plačiau negu kitur fiksuojamas mūsų literatūrinis gyvenimas. Rašytojų gyvenimas ir darbai, Lietuvių rašytojų draugijos (LRD) veikla čia yra plačiai atsispindėję. Neužmiršamos literatūrinės sukaktys, nors šioms kartais lyg ir pašykštima ilgesnių straipsnių. Kai skaitytojui primenama, jog nuo to ar kito literatūrinio leidinio pasirodymo, nuo šio ar ano rašytojo mirties praėjo tiek ir tiek metų, būtų įdomiau gauti platesnių apybraižų, prisiminimų, nuopelnų pa-vaizdavimo. Reikia pažymėti, kad ne vienu atveju (pvz., M. Krupavičiaus apie d-rą Rugį) pateikta gražių ir negirdėtų žinių, tačiau dažnai pasitenkinama trumpute apžvalga ar priminiu rašytojo, kuris yra vertas daugiau dėmesio. Šiaip ar taip, kiekviena literatūrinė sukaktis yra proga atgaivinti tuos dalykus ir žmones, kuriems esame skolingi, kurie yra formavę mūsų charakterį, ugde lietuvišką raštą.

Kadangi tos rūšies straipsniai kultūringam skaitytojui pravartūs, dažnai net gyvai reikalingi ne tą vieną dieną, todėl daugelis saugo kultūrinį priedą, jį komplektuoja.

Romanai – skaitytojų susidomėjimo centras

Dienraštis, norėdamas greičiau skaitytoją informuoti apie literatūrinius įvykius, dažnai nelaukia, kol pasirodys literatūros priedas: supažindina su vienos ar kitos premijos laimėtoju, pateikia mirusio rašytojo nekrologą eiliniame numeryje. Ne kartą tam būna paskirtas „Draugo“ įžanginis straipsnis.

Nuo 1951 m. kone ištikus metus kasdien eina romano atkarpa. Tai yra kasdieninė „Draugo“ literatūrinė kertelė.

Be abejonės, „Draugo“ romano konkursai pozityviai bus vertinami lietuvių literatūros istorijoje, kaip teikę akstiną mūsų rašytojams atsidėti romano žanrui. Imponuojąs premijos dydis jau pačiais pirmaisiais metais sukėlė susidomėjimą, bet kartu iškėlė ir pageidavimą pratęsti laiką: per metus nesą įmanoma mūsų sąlygomis parašyti romaną. Į tą priekaištą tuojau buvo atsakyta nesvyruojamai, kad tie, kurie nespės šiais metais, tegul parašo po dvejų, trejų ar ketverių metų: konkursas bus ne vienkartinis, bet metinis.

Taip ir yra: jau aštuoni romanai premijuoti. „Draugo“ konkursai lietuvių literatūrai davė jau keliasdešimt romanų. Jų vertė tokia, kokius kūrinis pajėgia

konkursų dalyviai parašyti. O konkursui kasmet atsiunčiama arti 10 romanų. Autorių tarpe būna žinomų rašytojų, pasirodo taip pat ir negirdėtų. Kai kurie iš jų kaip tik pagarsėjo laimėdami „Draugo“ romano konkursą.

Kad premijuotojo romano skaitytojais kasmet nekantriai laukia ir skaito atkarpą susidomėję, aiškiai patvirtina jau ir faktas, jog „Draugo“ romano premijos įteikimo vakarai sutraukia tūkstantinę žiūrovų. To, žinoma, jokia kita literatūrinė šventė pasiekti negali.

Ne tik romano, bet ir kiti konkursai

„Draugo“ romano konkurso sumanytojas ir pradininkas buvo kun. dr. Antanas Juška, ilgametis „Draugo“ bendradarbių klubo pirmininkas. Neužmiršiu tos dienos, kada jis man paskambino, pranešdamas savo sumanymą ir teiraudamasis, kaip į tą konkursą pažiūrėsią rašytojai. Atsakymas, aišku, tegalėjo būti tik teigiamas. Kun. Antano Juškos nuopelno „Draugo“ romanų istorijoje užmiršti negalima.

Labai reikšmingas pagrindinis „Draugo“ romano konkurso nuostatas, kuriuo neapibrėžiamas konkursinių veikalų turinys, idėjos, pakraipa ar pan. Premijuojamas geriausias romanas – nesvarbu, ką jis vaizduotų, kaip vaizduotų, kurią mintį skelbtų.

„Draugas“ skelbia ne tik romano konkursus: ligi šiol jau turėjome keletą novelių, poezijos, straipsnio konkursų. Novelių buvo atsiųsta nemažas skaičius – gerų ar bent mielai paskaitomų. Dabar (po laiko!) pagalvoju, kad tikrai vertėjo tas noveles surinkti ir porą gražių rinkinių išleisti. Savaiame aišku, jau skelbiant konkursą reikėjo numatyti ir iš anksto tatau pranešti. Būtume turėję porą naujesniųjų mūsų novelių antologijų, kurios nepretenduotų į istorines, bet būtų šio meto mūsų novelės atspindys.

Apskritai „Drauge“ literatūra plačiau ir ryškiau atskleidžiama negu kitam kuriam laikraštyje. Iš šimto mūsų rašytojų 60 yra dažniau „Drauge“ pasirodę, 15 – rečiau. Tai sudaro 75 nuoš. rašytojų. Jokiam kitame laikraštyje niekad tokio rašytojų skaičiaus nesame matę.

„Draugas“, 1959 m. lapkričio 14 d.